

„CBL Asset Management” IPAS Ar finanšu instrumentiem saistīto risku apraksts

Šī risku apraksta mērķis ir sniegt klientam informāciju par finanšu instrumentu īpašībām un ar tiem saistītajiem riskiem un brīdināt par iespējamiem zaudējumiem, kas var rasties, saņemot ieguldījumu pakalpojumus. Klientam ir jāsaprot, ka viņš uzņemas visus ar to saistītos iespējamus riskus.

“CBL Asset Management” IPAS informē, ka zemāk minētais risku uzskaitījums nav pilnīgs un ietver tikai būtiskākos no tiem, un ieguldījumu veikšanas gaitā Klientam var rasties arī citi riski.

I Vispārīgie riski

<u>Valsts jeb politiskais risks</u>	zaudējumu risks, kas rodas, ja valstī vai reģionā, kurā ir reģistrēti attiecīgie finanšu instrumenti un/ vai kurā reģistrēts finanšu instrumentu, kuros ir veikti ieguldījumi, emitents, notiek notikumi, kas negatīvi ietekmē politisko un/vai ekonomisko situāciju valstī, kas nepastarpināti ietekmē emitenta darbību un/ vai īpašuma tiesību saglabāšanu uz finanšu instrumentiem, t.sk. valūtas devalvācija, nelabvēlīgas izmaiņas likumdošanā, jaunu ierobežojumu un barjeru radīšana, nacionalizācijas procesi, masu nemieri un citi faktori.
<u>Tirgus risks</u>	kopējais risks, kas ietver cenas risku, valūtas risku, procentu likmju izmaiņu risku un likviditātes risku.
<u>Cenas risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar finanšu instrumentu cenas svārstībām risks.
<u>Valūtas risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar valūtas kursa svārstībām risks.
<u>Procentu likmju risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar tirgus procentu likmju izmaiņām risks.
<u>Likviditātes risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar apgrūtinātu vai neiespējamu iepriekš atvērtās pozīcijas realizāciju vēlamajā laikā bez būtiskas finanšu instrumenta vērtības samazināšanas risks.
<u>Sistēmas risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar norēķinu centru vai norēķinu sistēmu disfunkcijas izraisītu neiespējamību izpildīt rīkojumus, veikt norēķinus vai pārskaitījumus risks.
<u>Juridiskais risks</u>	zaudējumu un papildu izdevumu rašanās saistībā ar grozījumiem normatīvajos aktos risks.
<u>Informācijas risks</u>	zaudējumu rašanās saistībā ar to, ka nav pieejama patiesa un pilnīga informācija par valūtas kursiem, finanšu instrumentu cenām, tirgus tendencēm vai cita informācija, kas tieši vai pastarpināti ietekmē finanšu instrumentu vērtību, risks.

II Ar atsevišķiem darījumu veidiem saistītie riski

Darījumi ārvalstu finanšu tirgos ietver riskus, kas var atšķirties no riskiem, kas saistīti ar ieguldījumiem Latvijā. Atsevišķos gadījumos riski var būt augstāki.

Ieguldījumi atvasinātos finanšu instrumentos ir saistīti ar augstu risku un var būt nepiemēroti atsevišķiem ieguldītājiem. Tirdzniecība ar atvasinātiem finanšu instrumentiem parasti notiek, izmantojot finanšu sviru, kā rezultātā var rasties lielāki zaudējumi vai peļņa, salīdzinot ar darījumiem, kas neparedz finanšu sviras izmantošanu. Tas nozīmē, ka relatīvi nelielas finanšu instrumentu tirgus cenu izmaiņas var radīt proporcionāli daudz lielākas ieguldījuma vērtības izmaiņas. Dažiem atvasinātiem finanšu instrumentiem ir raksturīgas lielas tirgus cenu svārstības, kas attiecīgi paaugstina risku ciest vēl lielākus zaudējumus.

Darījumi ārpus regulētā tirgus (ārpus biržas) saistīti ar relatīvi augstāku risku, salīdzinot ar regulētā tirgū slēgtiem darījumiem, jo pastāv iespēja, ka tirdzniecība ar finanšu instrumentiem ārpus regulētā tirgus var tikt pārtraukta un atvērto pozīciju novērtēšana un slēgšana var būt apgrūtināta.

Repo/Reverse repo darījumi

Repo darījums - līgums par vērtspapīru pārdošanu par noteiktu cenu ar nosacījumu tos atpirkt pēc noteikta laika par iepriekš atrunāto cenu.

Reverse repo darījums - līgums par vērtspapīru pirkšanu par noteiktu cenu ar nosacījumu tos atpārdot pēc noteikta laika par iepriekš atrunāto cenu.

Abu darījumu gadījumos īpašuma tiesības uz vērtspapīriem pāriet vērtspapīru pircējam. Vērtspapīru atpirkšanas cena tiek aprēķināta par pamatu ņemot atrunāto procentu likmi.

Riski:

1) darījumu partnera risks;

2) nelabvēlīgu vērtspapīru cenu izmaiņu gadījumā (ja vērtspapīru vērtība samazinās attiecībā pret vērtspapīru pirkšanas summu) darījuma partneris var pieprasīt papildus nodrošinājumu.

III Ar atsevišķiem finanšu instrumentiem saistītie riski

Vienkāršie finanšu instrumenti

Akcijas

Akcija ir vērtspapīrs, ko izlaiž akciju sabiedrība un kas kalpo akciju īpašniekam par apliecinājumu, ka viņam pieder uzņēmuma īpašuma jeb kapitāla daļa, kas dod viņam tiesības uz dividendēm vai cita veida ienākumiem.

Riski:

- 1) Investors var iegādāties akcijas ar mērķi tās vēlāk pārdot, lai gūtu peļņu. Tomēr nav garantijas, ka ienākumi tiks gūti, jo akciju cena ir atkarīga no dažādiem faktoriem – uzņēmuma veiksmīgas darbības, industrijas, situācijas valstī un starptautiskajos tirgos utt. Atsevišķos gadījumos ir iespējams daļējs vai pilnīgs investētās naudas zaudējums, piemēram, uzņēmuma maksātnespējas gadījumā;
- 2) Ieguldījumi akcijās ir saistīti ar dividenžu nemaksāšanas risku. Nav garantijas, ka dividendes tiks saņemtas, jo uzņēmums var pieņemt lēmumu tās nemaksāt;
- 3) Nozīmīgs faktors ir arī likviditātes risks, jo atsevišķos gadījumos pat biržā tirgojamās akcijas var būt nelikvidas.

Parāda vērtspapīri

Parāda vērtspapīri (obligācijas) apliecina emitenta parādsaistības attiecībā pret to turētāju.

Obligāciju emisijas prospektā tiek noteikts obligācijas dzēšanas datums, procentu likme (kupons), procentu (kupons) maksājumu biežums, kā arī citi svarīgi parametri. Vienam un tam pašam uzņēmumam var būt parāda vērtspapīri, kas atšķiras pēc secības, kādā tiek apmierinātas kreditoru prasības uzņēmuma maksātnespējas gadījumā (*Senior debt, Subordinated debt*).

Parāda vērtspapīrus var emitēt valstis, municipalitātes, starptautiskās organizācijas, kredītinstitūcijas, komercsabiedrības. Potenciālais ieņēmumu līmenis no parāda vērtspapīriem ir atkarīgs no aizņēmēja kredītreitings - jo zemāks ir kredītreitings, jo augstāks ir emitenta maksātnespējas risks un, attiecīgi, lielākam jābūt sagaidāmo ieņēmumu līmenim. Zemāks kredītreitings nozīmē arī to, ka ir lielāks risks daļēji vai pilnīgi zaudēt ieguldījumu. Vienam emitentam var būt emitēti vairāku veidu parāda vērtspapīri (*Senior debt, Subordinated debt, Asset backed*), kuru kredītreitings var būt atšķirīgs.

Investors, nopērkot parāda vērtspapīrus, plāno nopelnīt vai nu saņemot kupona maksājumus un/vai palielinoties vērtspapīra cenai otrreizējā tirgū.

Riski:

- 1) Pastāv varbūtība, ka emitents nespēs atmaksāt investoram pamatsummu un/vai kuponus (kredītrisks), gadījumā, ja emitents bankrotēs;
- 2) Ja tirgus procentu likmes pieaug, parāda vērtspapīru, kuriem ir mazāks kupons un garāks atmaksas termiņš, cena mainās vairāk nekā to parāda vērtspapīru cena, kam ir lielāks kupons un īsāks atmaksas termiņš.

Nozīmīgs faktors ir arī likviditātes risks, īpaši ārpusbiržas tirgū tirgotajiem parāda vērtspapīriem.

- 3) Parāda vērtspapīri var būt strukturēti. Strukturētu parāda vērtspapīru cena otrreizējā tirgū ir atkarīga no bāzes aktīva cenas izmaiņām. Var būt risks zaudēt ieguldīto pamatsummu un nesaņemt ienākumus. Iespējamie riski ir aprakstīti sadaļā „Strukturētie finanšu produkti”.

Saskaņā ar riska līmeni, “CBL Asset Management” IPAS parāda vērtspapīrus iedala divās grupās: obligāciju 1. grupa (*investment grade*) un obligāciju 2. grupa (*Non investment grade*). Ieguldījumi parāda vērtspapīros, kam kāda no nozīmīgajām reitinga aģentūrām (*Moodis, S&P, Fitch*) ir piešķīrusi investīciju pakāpi, (*Investment grade*) tiek uzskatīti par mazāk riskantiem, salīdzinot ar citiem parāda vērtspapīriem (*Non investment grade*).

Investīciju fondi

Investīciju fondos ir apvienoti vairāku ieguldītāju naudas līdzekļi, kas vienotas stratēģijas ietvaros tiek izvietoti noteiktos finanšu tirgus segmentos – akcijās, obligācijās, nekustamajā īpašumā utt. Šāda līdzekļu apvienošana ļauj optimizēt izmaksas, minimizēt riskus, sadalot līdzekļus vairākos vērtspapīros, kā arī paver pieeju citādi nepieejamiem tirgiem un ļauj nolīgt profesionālu aktīvu pārvaldītāju, kura uzdevums ir maksimizēt ieguldīto līdzekļu atdevi. Respektīvi, nopērkot investīciju fonda daļu, īpašumā tiek iegūts izvērstis un profesionāli pārvaldīts vērtspapīru portfelis.

Investīciju fondi var būt atvērtie (kas nozīmē, ka fondu daļu var pārdod jebkurā brīdī) un slēgtie (kas nozīmē, ka investors var saņemt naudu tikai fonda likvidācijas brīdī, kas ir zināms iepriekš). Fondus var dalīt arī pēc pazīmes UCITS / Non UCITS, kas nozīmē, ka fondu darbību regulē Eiropas direktīva UCITS IV.

Riski:

Investīcijas fondos var būt saistītas ar dažāda līmeņa riskiem, atkarībā no tā, kādos finanšu tirgus segmentos un finanšu instrumentos tiek ieguldīti līdzekļi. Naudas un obligāciju fondi tiek uzskatīti par mazāk riskantām investīcijām, jo tiem piemīt mazākas daļas vērtības svārstības, bet sabalansētiem un akciju fondiem attiecīgi piemīt lielāks risks dēļ lielākām daļas vērtības svārstībām, kas pie labvēlīgas tirgus attīstības ļauj saņemt lielākus ienākumus. Investīciju fonda mērķis, kategorija, investīciju ierobežojumi, riska līmenis, izmaksas un cita svarīga informācija tiek aprakstīta fonda prospektā.

Atkarībā no riska pakāpes, mazāk riskanti ir ieguldījumi šādos atvērtos fondos, kuru darbību regulē UCITS direktīva: naudas tirgu fondi, obligāciju fondi un sabalansētie fondi. Nākama fondu grupa pēc riska pakāpes ir atvērtie UCITS akciju fondi un atvērtie UCITS pārējie fondi. Lielāks risks piemīt atvērtiem Non-UCITS fondiem, slēgtiem investīciju fondiem un fondiem, kas saistīti ar alternatīvajām investīcijām.

Pirms ieguldījumu veikšanas ieguldījumu fondā klientiem, lai izprastu konkrētā fonda ieguldījumu stratēģiju un ar ieguldījumiem fondā saistītos riskus, ir detalizēti jāiepazīstas ar ieguldījuma fonda prospektu un finanšu pārskatiem, kas parasti tiek publiskoti fondu pārvaldošo sabiedrību un/vai izplatītāju interneta mājas lapās.

Atvasinātie finanšu instrumenti

Atvasinātie finanšu instrumenti (*derivatīvi*) ir divpusēji līgumi, kuru vērtība ir atkarīga no kāda cita aktīva (akcijas, obligācijas, valūtu, procentu likmju, indeksu, preču utt.) cenas. Atvasinātos finanšu instrumentus tirgo biržā (Biržas instrumenti – *derivatīvi*) un ārpusbiržas finanšu tirgos (OTC *derivatīvi*). Tā kā riski, kas saistīti ar ieguldījumiem šajos instrumentos, var būt ļoti dažādi, atkarībā no darījuma bāzes aktīva, ir jāizvērtē atsevišķi arī katra atvasinātā finanšu instrumenta riska profili.

Paralēli produkta struktūrai, pastāv arī riski, kas saistīti ar to, ka daudziem atvasinātajiem finanšu instrumentiem darbojas sviras mehānisms. Tas nozīmē, ka investors iemaksā tikai daļu no saviem līdzekļiem finanšu instrumenta pirkšanai (samaksāta prēmija vai iemaksāts sākotnējais drošības depozīts), bet atlikušo pirkuma summu investors faktiski aizņemas. Rezultātā, tiek palielināti gan iespējamie ieguvumi, gan arī iespējamie zaudējumi.

Nākotnes darījumi (Futures, Forward, Options)

Nākotnes darījumi ir divpusēji līgumi pirkt vai pārdot finanšu instrumentu (indeksu, akcijas, parāda vērtspapīrus, valūtas, procentu likmes, preces) kādā iepriekš noteiktā nākotnes datumā par darījuma brīdī fiksēto cenu. Nākotnes darījumi parasti nosaka abām pusēm saistības veikt darījumu (izņemot investoru, kas pērk opciju – šajā gadījumā tiek iegādātas tiesības).

Nākotnes darījumi var būt biržā tirgojamie (*Futures*) un ārpusbiržas tirgojamie (*Forwards*).

Biržā tirgojamie nākotnes darījumi ir standartizēti darījumi ar fiksētu darījuma apjomu, norēķinu dienu un citiem parametriem, bet ārpusbiržas tirgojamo nākotnes darījumu parametri var tikt pielāgoti investora vajadzībām. Gan biržas, gan ārpusbiržas nākotnes darījumu veikšanas gadījumos investoram ir nepieciešams noguldīt drošības depozītu. Biržā tirgojamiem nākotnes darījumiem drošības depozītu pieprasa birža (*clearing house*), bet ārpusbiržas nākotnes darījumiem drošības depozītu var pieprasīt kredītiestāde vai starpnieks.

Riski:

Riski, kas saistīti ar nākotnes darījumiem ir cenu mainīguma (*price volatility*) risks, likviditātes risks un procentu likmju risks. Ārpusbiržas nākotnes darījumu gadījumā papildus parādās arī darījumu partnera risks.

Opcija ir atvasināts finanšu instruments, kas dod tiesības opcijas pircējam pirkt vai pārdot noteiktu aktīvu (akciju, obligāciju, valūtas, procentu likmes, indeksus, preces utt.) par iepriekš noteiktu cenu nākotnē (noteiktā termiņā vai līdz noteiktajam termiņam). Opcijas pircējs iegādājas tiesības veikt darījumu, bet opcijas pārdevējam ir obligāti jāizpilda darījums, ja opcijas pircējs to vēlas. Par tiesībām īstenot darījumu opcijas pircējam jāsamaksā opcijas pārdevējam noteiktu summu (prēmiju).

Opcijas tiek tirgotas biržā un ārpusbiržas tirgū. Biržā tirgojamās opcijas ir standartizēti darījumi ar fiksētu darījuma apjomu, norēķinu dienu un citiem parametriem, bet ārpusbiržas tirgojamo opciju parametri var tikt pielāgoti investora vajadzībām. Opcijas pārdošanas gadījumā nepieciešams noguldīt drošības depozītu. Biržā tirgojamām opcijām drošības depozītu pieprasa birža (*clearing house*), bet ārpusbiržas opcijām drošības depozītu var pieprasīt kredītiestāde vai starpnieks.

Riski:

- 1) Opcijas pircēja risks ir ierobežots, jo samaksātā prēmija līguma noslēgšanas brīdī ir vienīgās nenovēršamās izmaksas, ar ko saskaras opcijas pircējs. Savukārt opcijas pārdevēja risks ir neierobežots.
- 2) Citi finanšu riski, kas saistīti ar opcijām, ir cenas mainīguma (*price volatility*) risks, likviditātes risks un procentu likmju risks. Opcija zaudē savu vērtību, ja tā netiek īstenota līdz darījuma beigu datumam. Ārpusbiržas tirgotām opcijām ir darījuma partnera risks.

Mijmaiņas darījumi

Mijmaiņas darījumi (*SWAP*) ir divpusēji līgumi, kuros darījuma puses vienojas apmainīties ar aktīviem uz iepriekš noteiktu termiņu par darījuma laikā noteikto cenu. Naudas plūsmas var būt atkarīgas no procentu likmēm, valūtu kursiem, akciju cenām, preču cenām utt. Divi galvenie mijmaiņas darījumu veidi ir valūtu mijmaiņas darījumi un procentu likmju mijmaiņas darījumi.

Valūtu mijmaiņas darījumi (valūtu *SWAP*) ir darījumi par noteiktās summas konvertāciju no vienas valūtas citā valūtā norēķinu datumā saskaņā ar esošo valūtu kursu (kurss tiek noteikts darījuma noslēgšanas brīdī) un tās pašas summas un valūtas atpirkšana citā noteiktajā norēķinu datumā nākotnē saskaņā ar darījuma noslēgšanas brīdī noteikto valūtu kursu. Valūtu kurss parasti ir atkarīgs no abu valūtu procentu likmju starpības.

Procentu likmju mijmaiņas darījumi (*IRS* vai procentu likmju *SWAP*) ir darījumi par apmaiņšanos ar procentu maksājumiem, t.i. saistības veikt procentu maksājumu atrunātajos termiņos (*frequency*), kas aprēķināti, izmantojot atrunāto pamatsummu un procentu likmi.

Riski:

Valūtu mijmaiņas darījumu galvenais risks ir procentu likmju risks. Citi riski ir valūtu risks, kas attiecas tikai uz maksājamo procentu starpību, likviditātes risks un darījuma partnera risks. Nelabvēlīgu finanšu instrumentu cenu izmaiņu gadījumā, darījuma partneris var pieprasīt papildus nodrošinājumu.

Procentu likmju mijmaiņas darījumu galvenie riski ir procentu likmju risks un darījuma partnera risks.

Strukturētie finanšu produkti

Strukturētie finanšu produkti ir sarežģīti finanšu instrumenti, kas ir pielāgoti klienta vai klientu grupas vajadzībām, kas bieži balstās uz vienkāršiem finanšu instrumentiem. Šiem produktiem parasti piemīt viena vai vairākas no šādām pazīmēm:

- 1) Ienesīgums ir atkarīgs no bāzes aktīva cenas vai vairāku bāzes aktīvu (procentu likmes, akcijas, indeksi utt.) cenu kombinācijas un/ vai līguma atrunātās formulas;
- 2) Sviras efekts;
- 3) Citas iezīmes, kas atrunātas līgumā, piemēram, atmaksas/izpirkšanas principi, garantijas u.c.;
- 4) Nav iespējas saņemt indikatīvu cenas informāciju no citas finanšu iestādes;
- 5) Neeksistē otrreizējais tirgus vai arī tas ir nelikvids.

Riski:

Tā kā ir pieļaujams liels daudzums dažādu strukturēto produktu kombināciju, nav iespējams aprakstīt katra strukturētā produkta risku. Tāpēc katram strukturētajam produktam ir atšķirīgs riska profils. Par riskiem, kas saistīti ar strukturētajiem produktiem, klients tiks informēts, slēdzot katru konkrēto līgumu.

Veicot darījumus ar Finanšu instrumentiem, kas paredz aizņemto līdzekļu izmantošanu, finanšu starpnieks parasti pieprasa noguldīt Drošības depozītu. Jāņem vērā, ka, šādu finanšu instrumentu cenas krituma rezultātā, no iemaksātās drošības depozīta summas tiek atskaitīti zaudējumi, kas atsevišķos gadījumos var pārsniegt iemaksātā drošības depozīta summu. Šādā gadījumā investors tiek informēts par tā saucamo „margin call”, t.i. viņam pēc finanšu iestādes pieprasījuma ir jāpapildina konts (jāiegulda nauda), lai atjaunotu drošības depozītu līdz nepieciešamajam līmenim. Ja investors nepapildina drošības depozīta kontu, bankai ir tiesības noslēgt investora pozīciju saskaņā ar tobrīd spēkā esošo tirgus cenu, un segt zaudējumus no darījuma no klienta drošības depozīta naudas līdzekļiem un/ vai citos klienta bankas kontos esošajiem līdzekļiem gadījumā, ja zaudējumi pārsniedz drošības depozītu.

Drošības depozīta naudas līdzekļu summa tiek atsevišķi aprēķināta katram darījumam, pie tam tā nedrīkst būt mazāka par darījumam noteikto „Sākotnējo drošības depozītu (initial margin)”, kura apjomu paziņo finanšu starpnieks. Tirdzniecības laikā drošības depozīta līdzekļu summa nedrīkst būt mazāka par „Uzturēšanas drošības depozītu (maintenance margin)”, kas ir minimālā naudas summa, kurai jāatrodas kontā pastāvīgi līdz darījuma termiņa beigām, un kuras apjomu arī paziņo finanšu starpnieks.

Drošības depozīts ir finanšu sviras mehānisma sastāvdaļa. Izmantojot finanšu sviru, investors pēc būtības aizņemas naudu, lai to ieguldītu finanšu instrumentos, kā rezultātā tiek pastiprināti gan iespējamie ieguvumi, gan arī zaudējumi. Tieši tādēļ jēdziena nosaukums ir "svira".

Investoram ir jāsaprot: jo lielāks ir finanšu instrumenta potenciālais ienesīgums, jo lielāks ir risks ciest zaudējumus.